

LESZEK ZYGNER

Państwowa Uczelnia Zawodowa im. I. Mościckiego w Ciechanowie
<https://orcid.org/0000-0001-9892-7426>

Radosław Lolo, *Miasta mazowieckie XVI–XVIII wieku. Szkice i studia*, Warszawa 2021, ss. 245

Dzieje miast mazowieckich cieszą się od lat sporym zainteresowaniem badaczy różnych epok. Zazwyczaj jednak badania te koncentrują się na historii poszczególnych ośrodków miejskich, czego efektem są ukazujące się – w większej liczbie od lat 70. minionego wieku – monografie miast, najczęściej wydawane jako prace zbiorowe i niejednokrotnie w kilku tomach. Przykładem takich publikacji mogą być: wydany w ubiegłym roku trzeci tom dziejów Mińska Mazowieckiego, który dotyczy okresu nowożytnego (XVI–XVIII w.), przygotowany pod redakcją Dariusza Milewskiego z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; trzeci tom dziejów Płocka, obejmujący historię miasta w latach 1945–2020, wydany przez Towarzystwo Naukowe w Płocku, pod redakcją Grzegorza Gołębiowskiego i Tomasa Piekarskiego, czy drugi tom dziejów Makowa Mazowieckiego, dotyczący okresu po 1945 r., powstały pod redakcją Romualda Turkowskiego z Akademii Finansów i Biznesu Vistula. Natomiast znacznie mniej ukazuje się syntez dotyczących miast mazowieckich poszczególnych epok. Stąd w pełni trafne wydaje się spostrzeżenie autora recenzowanej książki, że „[...] od czasu kiedy ukazała się ostatnia praca podejmująca w sposób ogólniejszy problematykę miast mazowieckich epoki wczesno nowożytnej, minęło ponad 70 lat. Jeśli dodać do tego fakt, że wzmiankowana praca Stanisława Pazyry (*Geneza i rozwój miast mazowieckich*, Warszawa 1959) w zasadniczym swym zrębie powstała jeszcze przed drugą wojną światową, to w zasadzie można mówić o niemal stuleciu” (s. 7). W tej sytuacji wydawało się w pełni uzasadnione napisanie kolejnej pracy, która z wykorzystaniem nowych wyników badań z zakresu historii miast, podjęłaby choć kilka wątków dotyczących epoki nowożytnej w dziejach miast mazowieckich. Taką próbę podjął właśnie Radosław Lolo z Akademii Finansów i Biznesu Vistula, a jej efektem jest opisywana tu książka. Warto pokreślić, że składają się na nią zarówno szkice i studia, które były wcześniej już publikowane przez autora, ale w znacznie krótszej formie, jak i nowe jego prace.

Niewątpliwą zaletą książki Radosława Lolo o miastach mazowieckich XVI–XVIII w., znanego przecież nie tylko na Mazowszu badacza dziejów nowożytnych, jest fakt, że wszystkie te studia i szkice zostały zebrane w jednym tomie.

Poza wstępem, a także zamieszczoną na końcu bibliografią oraz bardzo pomocnym dla czytelników skorowidzem osób i nazw geograficznych, praca pułtuskiego profesora w swojej zasadniczym zrębie składa się z wprowadzenia, w którym autor przedstawił w sposób wyczerpujący najnowszy stan badań nad miastami Mazowsza w epoce wczesnonowożytnej, i dwóch części – szkiców i studiów. Wśród szkiców znalazły się teksty dotyczące historii nowożytnej wybranych miast na Mazowszu: Andrzejewa (XVI–XVIII w.), Ciechanowa (1526–1660), Czerwińska (XVI–XVIII w.), Łomży (XVI–XVIII w.), Makowa Mazowieckiego (1526–1795) oraz Serocka (1526–1660). Wiele tu informacji na temat topografii miejskiej, demografii, organizacji władz miejskich, sądownictwa, miejscowych cechów, bractw, handlu, a także szkolnictwa oraz mazowieckich studentów. To świetny materiał do ukazania wielu zagadnień z zakresu dziejów miast w ujęciu porównawczym. Niewątpliwym atutem tej części książki są liczne ryciny, tabele, wykresy, plany i mapy, i to kolorowe, co znacznie pomaga w lekturze pracy, ale również podnosi jej walor edytorski.

W części zawierającej studia znalazły się dwa teksty. Właśnie one posiadają ów wymiar porównawczy, o którym wyżej pisałem. Pierwszy z nich poświęcony jest gospodarce miast mazowieckich w drugiej połowie XVI i początkach XVII w. Autor przedstawił w nim dynamikę procesów urbanizacyjnych na Mazowszu, które – co ciekawe – zbliżone były do tych, jakie obserwowano w tym czasie w Małopolsce, a wśród nich kwestie dotyczące liczby mieszkańców, domów, struktury i wysokości dochodów miejskich. Konkretnym przykładem dla opisywanych zagadnień był nowożytny Pułtusk, któremu autor poświęcił w tej części nieco więcej uwagi. Drugi tekst dotyczy pobożności mazowieckich mieszczan na przykładzie bractw religijnych w diecezji płockiej w XVII–XVIII w., o których pułtuski historyk zaczerpnął wiadomości głównie z akt wizytacji biskupich. Swoją uwagę skupił na zagadnieniu liczby bractw w miastach, ich patronach (wezwanom), założycielach i fundatorach, podstawach gospodarczych ich funkcjonowania, formach praktykowanej w poszczególnych bractwach pobożności oraz ich promotorach.

W podsumowaniu pracy znalazły się wnioski wynikające z badań porównawczych autora. Zwrócił on uwagę na kryzys miast mazowieckich w pierwszej połowie XVII w. oraz dające o sobie znać na Mazowszu następstwa wojny północnej z drugiej połowy wspomnianego stulecia. Ciekawe uwagi tej części dotyczą też wpływu handlu rzecznego na rozwój niektórych ośrodków miejskich położonych nad Wisłą czy Narwią, wpływu funkcji administracyjnych miast, tak w odniesieniu do administracji państwowej, jak i kościelnej, a także na pewne zjawiska w zakresie życia religijnego w miastach. Jeżeli te tezy zestawimy z tymi, które kilka lat wcześniej przedstawili także inni historycy w tomie poświęconym dziejom

nowożytnym Mazowsza, wydanym jeszcze przez działającą wówczas Akademię Humanistyczną w Puławach, to nasza wiedza w odniesieniu do wspomnianej epoki jest znacznie bogatsza niż ta sprzed 20 czy 30 lat. Dlatego ze wszelkich miar warto sięgnąć po najnowszą publikację Radosława Lolo, która nie tylko zawodowym historykom, ale także pasjonatom historii dostarcza wielu ciekawych spostrzeżeń i nowych informacji na temat przeszłości miast mazowieckich.